

»Igra na balun« na Hvaru

»Igra na balun« je vrlo stara igra loptom koja se već u ranom srednjem vijeku igrala u mnogim dalmatinskim gradovima. Do naših dana sačuvana je jedino na otoku Hvaru u naseljima oko Jelse i Starog Grada i u mjestima gornjeg dijela otoka Brača.

Porijeklo te igre vrlo je staro. Sigurno je ostatak one mediteranske civilizacije koja se postepeno gubi. Na naše obale unesena je iz susjednih luka Apeninskog poluotoka, a ponajviše iz Mletaka, što se najbolje osjeti po nazivima u pokvarenom venecijanskom dijalektu. Takvo loptanje postojalo je u Grčkoj za vrijeme Perikla, kao i u carskom Rimu. U Francuskoj se održala do naših dana pod nazivom »jeu de paume« i vrlo je slična našoj igri na balun.

Pravila ove pučke igre kod nas, nisu napisana, ali su određena i po tim pravilima se igra. Igra se lopticom veličine jajeta ili nešto većom i težom od teniske lopte. Loptica je sašivena od četiri komada kože, čvrsto je nabijena sušenom kozjom dlakom. Loptaju se igrači udarajući tu tvrdi lopticu dlanom pa se može uvrstiti u skupinu igara loptanja odbijanjem koje su prethodile današnjem tenisu s reketima. Umjesto reketom balun se servira (batije) i vraća (tornaje) golom rukom. Igra se po dogovoru u dvoje, četvero, šestoricu i više. To znači da su tri igrača na jednoj strani (donji) i tri na gornjoj strani (gornji). Znak za početak igre daje igrač koji prvi baca loptu povikom: »zogo« (počinjem), a druga strana odgovara: »venja« (daj) baš kao u tenisu. Prostor gdje servirana lopta treba pasti zvan je »bona«, a mjesto odakle se servira »batuda«. Lopta se servira iz ruke udarom u zraku ili nakon prvog odskoka sa zemlje odnosno postavljene kamene ploče.

»Igra na balun« igra se na trgovima pred crkvom ili na podesnim poljanama koje imaju oblik pačetvorine, a u pomanjkanju prikladnog igrališta koristi se mali seoski trg, kakva mala ulica pa čak i ravan put. Nema propisane mjere za širinu i duljinu igrališta, jer to ovisi o broju igrača i raspoloživom prostoru. Sredinom igrališta je kao razmeđa crta koja dijeli jedno polje igrališta od drugoga.

Bodovi (punti) se u ovom loptanju golim dlanom broje kao u tenisu ili jeu de paume: »kvindže« — 15, »trenta« — 30, »kvoronta« — 40. Puntii se ostvaruju na razne načine: kada lopta prijeđe određenu crtu, kada lopta dotakne igrača po tijelu, kada nije kod serviranja prešla razmeđe i na druge načine. Ako servirana lopta pređe u protivničko igralište, to je »falo« — greška, kao i bacanje izvan granica igrališta. Igra se u partijama svaka po 8 punata (bodova), a za trajanje igre se unaprijed dogovara.

Na balun se igra bez sudaca, ali gledaoci sudjeluju u presuđivanju spornih punata.

»Igra na balun« odnosno »il giuco del balon«, bila je nekoć vrlo rasprostranjena u Vrbanju, Dolu, Starom Gradu, Grablju, Zraču, Sv. Nedjelji, Selcima, Rudini, Svirčima, Vrisniku, Pitvama, Jelsi, Vrboskoj, Poljicima i Zastrazišću, dakle u svim hvarskim naseljima, osim u gradu Hvaru, Brusju, Gdinju, Bogomolju i Sućurju. Igrali su je dječaci, mladići i ljudi starije dobi svake nedjelje i blagdanom u ljetnim i zimskim mjesecima. Igrali su međusobno, a često se natjecalo selo sa selom, a naročito na velikoj livadi Čarnja kod Vrisnika. Čitavi sportski turniri i najvažnije utakmice održavale su se u Jelsi i Starom Gradu prilikom pojedinih svečanosti i praznika. Igrama je prisustvovao veliki broj mještana koji su bodrili svoje ljubimce. Iz ostalih mjesta ljudi su dolazili jašući na mazgama, pratiti ovu omiljenu igru. Tako se igralo uz burno bodrenje gledalaca i to za prestiž sela, za vino, novac ili marendu. Djeca su igrala balun već u šestoj ili sedmoj godini života. Najbolji igrači bili su ljubimci sela. Bilo je velikih majstora koji su udarali loptu do 80 metara daljine. Evo imena nekolicine vrsnih igrača iz Jelse: Miko Tomić, Ive Tomić, Pavo Palaversić, Šime Ivanišević, Vicko Milevčić, Vice Milevčić, Ante Bunčuga, Ivo Splivalo, zatim iz Pitve: Roko Mileta i drugi Miletini i iz Vrisnika: Jakov Bojanić i Marko Bojanić te mnoštvo ostalih. U Grablju na pr. prije rata isticali su se: Pere Jurić Nadalin, Toni Budrović Lukin, Marin Jurić, Damjanko Petrić, Ive Tudor Đive.

»Igra na balun« koja je svojedobno bila pravi narodni običaj, danas se igra vrlo rijetko. Treba je ponovo oživjeti i tako sačuvati lijepi za naš Hvar tipični sportski običaj, koji je po svojoj drevnosti dio naše kulturne baštine.